

strony instytutu lipskiego przedstawił prof. dr sc. Wolfgang Menzel (publikujemy jego tekst w wersji rozszerzonej pt. *Niektóre aspekty sytuacji wewnętrznej RFN w niniejszym zeszycie*). Ze strony Instytutu Zachodniego referat wprowadzający wygłosił prof. dr hab. Lech Janicki i to na temat rozwoju prawno- i partyjnopolitycznego RFN od początku jej istnienia, ze szczególnym uwzględnieniem okresu rządów koalicji SPD/FDP oraz jej upadku i ponownego dojścia do władzy CDU/CSU (w koalicji z partią liberalną). Na tle obu referatów toczyła się następnie ożywiona dyskusja, której istotny problem stanowiły rozmiary „zmiany” (Wende) w RFN w przebiegu września i października 1982 r. Rozważano, czy była to istotna zmiana, czy też chodzi tu jedynie o kontynuację dotychczasowych podstawowych strategicznych założeń ustrojowo-politycznych RFN na kanwie odmiennej taktyki, po części powrotu do dawnej praktyki politycznej z pierwszego okresu rządów chadeckich w RFN. Nie podlegał wątpliwości pogląd, że owa „zmiana” zaczęła się przejawiać po części już w drugiej fazie rządów socjaldemokratyczno-liberalnych oraz że z drugiej strony nie dotknęła ona wszystkich dziedzin życia polityczno-społecznego w RFN, w niektórych z nich bowiem występuje wyraźna kontynuacja dotychczasowej polityki. Nie była to też zmiana jednorazowa, jest to swego rodzaju proces otwarty, płynny, umykający na razie jednoznaczny ocenom. Nie ulega przy tym wątpliwości, że chociaż ważniejsze ustawy z okresu koalicji SPD/FDP nie zostały dotąd uchylone to jednak szereg — znaczących niekiedy, choć niezbyt licznych i nie zawsze możliwych do zrealizowania lub w pełni zrealizowanych — reform socjalno-politycznych (przedsięwzięć reformistycznych) z okresu rządów koalicji SPD/FDP ulega praktycznie po 1982 r. ograniczeniom, odpowiadającym interesom kół wielkiego kapitału. To z kolei — zwłaszcza na tle nierozwiązanego, a nawet nasilającego się zjawiska i problemu bezrobocia — nie może pozostać bez ujemnego wpływu na rezonans polityki nowego rządu w szerokiej opinii społecznej, bulwersowanej w dodatku różnymi aferami, związanymi choćby z systemem finansowania partii politycznych w RFN i z różnymi nadużyciami na tym tle.

I te problemy były przedmiotem rozważań konferencji, nie wyłączając nowych elementów systemu partyjnego RFN, związanych z jednej strony z odnotowywanym po „zmianie” z 1982 r. spadkiem rezonansu społecznego FDP, a z drugiej — z wejściem do Bundestagu partii Zielonych z jej po części niekonwencjonalnymi założeniami politycznymi, mającymi oddźwięk także w sferze prawa państwowego (konstytucyjnego), np. w kwestii charakteru mandatu poselskiego. Na szersze omówienie problemów konstytucyjnoprawnych nie pozwoliły już ramy czasowe sesji.

W obradach i dyskusji uczestniczyli pracownicy i współpracownicy Instytutu Studiów Międzynarodowych (prof. dr sc. Manfred Prembler, doc. dr Fritz Halm, doc. dr sc. Wolfgang Kleinwächter, dr Rosemarie Jarosch, dr Aribert Ondrusch, Manfred Eissner i Cornelia Tautz), a z ramienia Instytutu Zachodniego: doc. dr hab. Anna Wolff-Powęska, dr Piotr Kalka, dr Stanisław Lisiecki, dr Bernard Perlak, mgr Jolanta Koprucka, mgr Wacław Miziniak.

Lech Janicki

KONFERENCJA W LOCCUM

W dniach 20-22 września 1985 r. w Akademii Ewangelickiej w Loccum k. Hanoweru odbyła się konferencja poświęcona analizie stanu stosunków kształtujących się pomiędzy PRL i RFN. Brało w niej udział 30 uczestników polskich

Przegląd Zachodni, nr 5-6, 1985

Instytut Zachodni

i około 100 przedstawicieli różnych środowisk politycznych i naukowych RFN. Na czele delegacji polskiej stał wicepremier M. F. Rakowski. Wśród uczestników znajdowali się m. in.: wiceminister spraw zagranicznych E. Kucza, ambasador w Kolonii T. Olachowski, b. wiceminister prof. dr M. Dobrosielski, prezes Izby Handlu Zagranicznego dr R. Karski. RFN reprezentowali m. in.: wicekanclerz i minister spraw zagranicznych Hans Dietrich Genscher, dyrektor w Urzędzie Kanclerskim Horst Teltschik, przewodniczący frakcji parlamentarnej SPD dr Hans Jochen Vogel, rzecznik spraw zagranicznych tejże frakcji Karsten Voigt, wiceprzewodniczący frakcji partii CDU Volker Rühle, wiceprzewodniczący frakcji parlamentarnej FDP Uwe Ronneburger, rzecznik frakcji Zielonych w parlamencie Otto Schilly, ambasador RFN w Polsce dr Franz Pfeffer.

Pretekstem do spotkania była zbliżająca się 20 rocznica ogłoszenia memorandum Rady Kościołów Ewangelickich pt. *Sytuacja wypędzonych i stosunek narodu niemieckiego do jego wschodnich sąsiadów*. Obradom przewodniczył dyrektor Akademii w Loccum pastor Hans May. Obrady rozpoczęto od wysłuchania referatu przewodniczącego Rady Kościołów Ewangelickich biskupa krajowego prof. dr. Eduarda Lohse pt. *Kryteria działań na rzecz wzajemnego zrozumienia*. Polski punkt widzenia w tej kwestii zaprezentował honorowy przewodniczący Polskiej Rady Ekumenicznej prof. dr Witold Benedyktowicz. Obaj mówcy akcentowali rolę Kościoła ewangelickiego w RFN, a szczególnie cytowanego wyżej memorandum w doprowadzeniu do zbliżenia i podpisania układu o podstawach normalizacji stosunków pomiędzy RFN i PRL z 7 grudnia 1970 r. Po referatach wywiązała się ożywiona dyskusja. W tym samym dniu wieczorem referaty wygłosili też szefowie obu delegacji. Mówili oni o roli stosunków pomiędzy RFN i PRL w kształtowaniu pokoju w Europie. Występowała pomiędzy nimi zgodność co do tego, że stosunki wzajemne RFN-PRL posiadają szczególne znaczenie w kształtowaniu stosunków politycznych w całej Europie, że szczególną rolę na drodze do porozumienia spełniło memorandum kościołów ewangelickich RFN, że istotny przełom w rozwoju wzajemnych stosunków stanowił układ o podstawach normalizacji stosunków z 1970 r. oraz że dalszy rozwój wzajemnych stosunków pomiędzy RFN i PRL zależy od rozwoju procesu odprężenia w świecie.

Minister Genscher dowodził ponadto, że jego rząd w pełni respektuje układ z 1970 r., że strona zachodniemiecka czuje się dotknięta pojawiającymi się w Polsce oskarżeniami o rewizjonizm („W RFN nie ma żadnej bazy dla polityki 'rewanżu'. Ataki na nas... odczuwamy jako gorzkie i niesprawiedliwe”), ponownie podniósł postulat przyspieszenia tzw. procesu łączenia rodzin, tj. zgody rządu polskiego na wyjazd dalszych osób z Polski do RFN, rozszerzenia wymiany turystycznej młodzieży, zgody władz na wygłaszanie kazań w Polsce w języku niemieckim (problem mniejszości niemieckiej w Polsce), wzywał do współdziałania obu państw na rzecz jedności europejskiej, uspokajał, że współpraca RFN i NRD nie zagraża Polsce itp. Wicepremier Rakowski natomiast prezentował polskie pretensje co do niekonsekwencji występujących w rządzie RFN na temat układu z 7 grudnia 1970 r., zwracał uwagę na pojawiające się tam głosy rewizjonistyczne, na wykorzystanie sytuacji kryzysowej w Polsce celem ograniczenia współpracy z nią, udział w blokadzie ekonomicznej Polski itp.

Referaty dały podstawę do wielogodzinnej burzliwej dyskusji.

W sobotę 21 września przeprowadzono dyskusję w czterech grupach roboczych:

- 1) stosunki gospodarcze: przewodniczył dr H. Machowski z Berlina, referat polski przedstawił dr R. Karski, a niemiecki podsekretarz stanu w min. gospodarki M. Grüner;
- 2) wymiana kulturalna: przewodniczył dr Horst Bächmann z MSZ w Bonn, refe-

- rat polski A. Czubiński (IZ Poznań), referat niemiecki Karl Dedecius (Darmstadt);
- 3) stosunki społeczne: przewodniczył prof. dr E. Schulz — Niemieckie Tow. Polityki Zagranicznej, referat polski doc. dr E. Wojnowski (Olsztyn), referat niemiecki Philipp von Bismarck;
 - 4) problemy prawne i polityczne: przewodniczył poseł Hans Klein z CDU, referat polski prezentował prof. dr M. Dobrosielski, a niemiecki prof. dr Hans Adolf Jacobsen z Bonn.

W tym samym dniu po południu przeprowadzono dyskusję nad referatami pt. *Porozumienie i konflikty. O aktualnym stanie stosunków i warunkach ich rozwoju*. Stronę zachodnioniemiecką reprezentował dyrektor w Urzędzie Kanclerskim H. Teltschik, a stroną polską wiceminister E. Kucza. W zwartej formie podsumowania tutaj pozytywne i braki występujące w stosunkach PRL—RFN w latach 1970—1985.

Wieczorem tego samego dnia zorganizowano dyskusję panelową nt. „Co rozumiem przez 'odprężenie' w Europie”. Występowali głównie: Dobrosielski, Uwe Ronneburger, V. Rühle, Otto Schilly, Karsten Voigt. W niedzielę 22 września przeprowadzono dyskusję panelową podsumowującą całość omawianej problematyki pt. *PRL—RFN — oceny — perspektywy i zadania*. Brali w niej udział: M. F. Rakowski, E. Kucza, V. Rühle, H. J. Vogel, O. Schilly. Dyskusja wykazała dużą różnicę poglądów w łonie przedstawicieli RFN. Przedstawiciele opozycji (Vogel, Schilly) ostro krytykowali politykę koalicji rządzącej głosząc, iż doprowadziła ona do pogorszenia stosunków ze Wschodem, a szczególnie z Polską. Postulowali oni nowe inicjatywy i formy realizacji procesu odprężenia i normalizacji stosunków. O. Schilly, nawiązując do planu Rapackiego, zaproponował utworzenie środkoweuropejskiej „unii pokoju”. Vogel rozwijał koncepcję rozszerzenia współpracy z Polską poprzez kontakty międzypartyjne (SPD—PZPR). Natomiast przedstawiciele koalicji rządzącej (Rühle i Ronneburger) bronili polityki rządu twierdząc, że realizuje on założenia przyjęte w układzie z 7 grudnia 1970 r., krytykowali Zielonych za słabe demagogii („unia pokoju”), a SPD za uprawianie szkodzącej państwu samodzielnej polityki zagranicznej.

W tej sytuacji tezy przedstawicieli polskich zostały przyjęte z uznaniem i aprobatą. Szczególną uwagę poświęcono podejmowanym przez stronę polską problemom rewanżyzmu i rewizjonizmu, próbom odchodzenia w RFN od litery i ducha układu z 1970 r., próbom wygrywania kryzysu polskiego z lat 1980/1981 do walki z obozem socjalistycznym itp. Przynajmniej deklaratywnie uznano, że stabilizacja sytuacji w Polsce służy umocnieniu procesu odprężeniowego w Europie. Uznano za celowe dążenie do rozwoju współpracy ekonomicznej, kulturalnej i politycznej z Polską, dążenie do ograniczania zbrojeń i do umacniania procesu odprężeniowego w świecie. Problem polega tylko na tym, na ile ustalenia te zostaną wcielone w życie. Reprezentatywny charakter konferencji napawa nadzieją, że nie były to tylko puste słowa, że pójść za nimi czyni.

A.Cz.

SPRAWOZDANIE Z SYMPOZJUM POLSKO-ZACHODNIONIEMIECKIEGO W WARSZAWIE

Z okazji 20-lecia ogłoszenia memorandum Kościoła Ewangelickiego w Republice Federalnej Niemiec pt. *O sytuacji wypędzonych i stosunku narodu niemieckiego do jego wschodnich sąsiadów*, Polska Rada Ekumeniczna w Warszawie organi-